

به نام خدا

ماهیان اقتصادی خلیج فارس و دریای عمان و پیش‌بینی برداشت پایدار از ذخایر آنها

تألیف

سید امین‌الله تقوی مطلق

(عضو هیئت علمی موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور)

ویراستار علمی :

دکتر تورج ولی‌نسب

(عضو هیئت علمی موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور)

سرشناسه	: تقوی مطلق، امین الله، ۱۳۳۵ -
عنوان و نام پدید آور	: ماهیان اقتصادی خلیج فارس و دریای عمان و پیش بینی برداشت پایدار از ذخایر آنها/ تألیف سیدامین الله تقوی مطلق؛ ویراستار علمی تورج ولی نسب.
مشخصات نشر	: تهران: موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۶۶۰ص: مصور(رنگی)، جدول، نمودار(رنگی).
شابک	: 978-600-8451-28-0
وضعیت فهرست نویسی	: فی
یادداشت	: - بنامه
موضوع	: ماهی ها -- ایران -- خلیج فارس -- پرورش و تکثیر -- جنبه های اقتصادی
موضوع	: Fishes -- Iran -- Persian Gulf -- Culture -- Economic aspects
موضوع	: ماهی ها -- ایران -- دریای عمان -- پرورش و تکثیر -- جنبه های اقتصادی
موضوع	: Fishes -- Iran -- Oman, Gulf of -- Culture -- Economic aspects
موضوع	: ماهی ها -- ایران -- ارزیابی ذخایر
موضوع	: Fish stock assessment -- Iran
شناسه افزوده	: ولی نسب، تورج، ۱۳۴۲ -، ویراستار
شناسه افزوده	: موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ م۲/ت۷/SH۱۵۱
رده بندی دیویی	: ۶۳۹/۳۰۹۵۵۷۳۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۵۷۹۸۴۴

نام کتاب: ماهیان اقتصادی خلیج فارس و دریای عمان و پیش بینی برداشت پایدار از ذخایر آنها

تألیف: سیدامین الله تقوی مطلق

ویراستار علمی: دکتر تورج ولی نسب

ویراستار ادبی: گل اندام آل علی

شمارگان: ۶۰۰ نسخه

چاپ اول: سال ۱۳۹۷

ناشر: موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور

ناظر چاپ: مدیریت اطلاعات و ارتباطات علمی

(نشانی: میدان هفت تیر، خیابان قائم مقام فراهانی، خیابان مشاهیر، نبش خیابان غفاری، پلاک ۵،

موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور، تلفن ۸۸۳۸۱۰۶۸ - www.ifro.ir)

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۵۱-۲۸-۰ (ISBN: 978-600-8451-28-0)

قیمت: ۱۴۰۰۰۰ ریال

حق چاپ و نشر برای موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور محفوظ است.

پیشگفتار مؤلف

صید سالانه ماهی از منابع دریایی در سال های اخیر به ۵۱۱۵ میلیون تن رسیده است که بنظر می رسد نتیجه حداکثر تلاش صیادی ممکن طی سال های اخیر باشد. با توجه به فشار موجود صیادی بر اکثر گونه ها در مناطق مختلف صیادی در جهان، انتظار کاهش میزان صید جهانی بیشتر از افزایش آن می باشد. در مناطق گرمسیری دامنه وسیعی از گونه های دریایی صید می شوند که عمده منبع پروتئینی جهان و نیز منبع درآمد و معیشت بخش مهمی از ساحل نشینان وابسته به این منابع است. در بسیاری از کشورها ماهیگیری نقش معیشتی برای مردم دارد و به عبارت دیگر، ماهی نقش منبع پروتئینی برای مردم دارد نه نقش اقتصادی برای آنها، به همین علت میزان صید صنعتی بسیار کمتر از میزان صیدی است که توسط صیادان خرد یا صیادان معیشتی صید می شود.

غذاهای دریایی یکی از مهمترین اقلام غذایی در بیشتر کشورهاست. برای مثال، در برخی از مناطق ساحلی از جمله کشورهای ساحلی جنوب شرقی آسیا و جزایر گرمسیری، میزان مصرف سرانه ماهی (انواع غذاهای دریایی) اغلب تا بیشتر از ۵۰ کیلوگرم در مقایسه با میانگین کنونی ۲۰ کیلوگرم مصرف جهانی می رسد. در چند دهه اخیر، همانند افزایش تعداد ماهیگیران بخصوص در مناطق ساحلی شاهد افزایش چشمگیر تلاش صیادی و کارآیی بیشتر ابزار صیادان در مناطق ماهیگیری هستید. معرفی شناورهای جدید و تبدیل شناورهایی با قابلیت های محدود به شناورهای با قابلیت بالا نه تنها سبب افزایش فشار صیادی به منابع ماهیگیری موجود در حال بهره برداری شده، بلکه زمینه دسترسی به منابعی که قبلاً غیر قابل دسترسی بودند را نیز فراهم آورده است. از سویی، از بسیاری از ذخایر ماهیگیری بهره برداری بیش از حد انجام گرفته است.

وقتی بیان می شود که ذخایر ماهیگیری تحت فشار صیادی قرار می گیرد یعنی تعداد ماهی در حدی کاهش یافته است که تعداد بالغین باقیمانده برای تولید ماهیان جوان برای حفظ ذخیره صید کافی نمی باشد. در گذشته، وقتی که جمعیت پایین بود و روش های صید دارای کارآیی کمتری بودند، صید بر ذخایر ماهیگیری تاثیر کمی داشت. اما امروزه، افزایش جمعیت و تقاضای بالای آنها برای غذاهای دریایی اثر از آن است که توسط منابع محدود پشتیبانی شود. بعلاوه، مطالبات و مدعیان دیگری در مورد محیط زیست دریایی از نظر تفریح، توسعه و صنعت وجود دارد. معضل این است که به موازات افزایش تقاضا برای منابع دریایی، ممکن است توانایی محیط زیست دریایی برای حفظ آنها کاهش یابد. آزادی برای صید ماهی یا استفاده از محیط زیست دریایی بدون کنترل، اکنون بیش از حد گسترش یافته است.

تجدیدپذیری منابع ماهیگیری وابسته به پذیرش کنترل هایی است که نه تنها موجب حفاظت از ذخایر ماهی بلکه اطمینان حاصل می شود که محیط زیستی که در آن زندگی می کنند، از بین نمی رود.

یک ماهیگیری در محدوده پیچیده ای از تعاملات بین محیط زیست، گونه های هدف و مردمی است که درگیر ماهیگیری هستند که صید و مدیریت منابع را اداره می کنند. بنابراین، مطالعه ماهیگیری به همان نسبت پیچیده

است و شامل ترتیبات گسترده‌ای از اقیانوس‌شناسی، اکولوژی، بیولوژی، تکنولوژی ابزار صید، علوم غذای دریایی، اقتصاد، جامعه‌شناسی و سیاست است.

اگرچه تاکید این کتاب بر جنبه‌های صید و بیولوژی گونه‌های اقتصادی صید در خلیج فارس و دریای عمان می‌باشد، ولی روند صید ارائه شده برای گونه‌های اقتصادی صید و پیش‌بینی‌های انجام شده می‌تواند مدیران شیلات را برای برنامه‌ریزی آگاهانه‌تر در برداشت از منابع آبی در این دو زیست‌بوم هدایت کند تا نسبت به برداشت از ذخایر بخصوص گونه‌هایی که زیر فشار صید هستند و همچنین گونه‌هایی که دارای آسیب‌پذیری بالاتری هستند، برنامه پایش مداوم را در دستور کار خود قرار دهند تا بدینوسیله علاوه بر برخورداری نسل حاضر، نسل‌های آینده نیز، این نعمت خدادادی برخوردار شوند.

سیدامین‌الله تقوی مطلق

(عضو هیئت علمی موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور)

فهرست مندرجات

۱	فصل ۱: کلیات
۲	۱-۱- مقدمه
۵	۱-۲- تجزیه و تحلیل روندها و وضعیت صید
۷	فصل ۲: معرفی گونه‌های آبی در خلیج فارس و دریای عمان
۸	۲-۱- گیش ماهیان - ماهی پرستو (<i>Trachinotus mookalee</i> (Cuvier, 1832)
۱۸	۲-۲- سرخو ماهیان - ماهی چمن (<i>Lutjanus malabaricus</i> (Bloch & Schneider, 1801)
۲۸	۲-۳- کبچار ماهیان - سون (<i>Saurida tumbil</i> (Bloch, 1795)
۴۳	۲-۴- حلوا سفید ماهیان - ماهی حلوا سفید (زییدی) (<i>Pampus argenteus</i> (Euphrasen, 1788)
۵۸	۲-۵- گیش ماهیان - ماهی خار اسپ (<i>Parasteromateus niger</i> (Bloch, 1795)
۷۲	۲-۶- خارو ماهیان - خارو باربید (<i>Chirocentrus nudus</i> (Swainson, 1829)
۸۶	۲-۷- خرچنگ های شناگر - خرچنگ شناگر آبی (<i>Portunus segnis</i>)
۱۰۱	۲-۸- راشگو ماهیان - ماهی راشگو معمولی (<i>Eleutheronema tetradactylum</i> (Shaw, 1834)
۱۱۵	۲-۹- زمین کن ماهیان - ماهی زمین کن دم نواری هندی (<i>Platycephalus indicus</i> (Linnaeus, 1758)
۱۳۰	۲-۱۰- سرخو ماهیان - سرخو معمولی (<i>Lutjanus johni</i> (Bloch, 1792)
۱۴۴	۲-۱۱- سفره ماهی یا پو ماهی (رامک) (Terpodo)
۱۵۹	۲-۱۲- گوازیم ماهیان - گوازیم لکه دار (<i>Nemipterus phyllorhynchus</i> (Valenciennes, 1830)
۱۷۴	۲-۱۳- سنگسر ماهیان - ماهی سنگسر معمولی (<i>Pomadasys kaakan</i> (Cuvier, 1830)
۱۸۹	۲-۱۴- سوس ماهی (گیتار ماهی) (<i>Rhynchobatus djeddensis</i> (Forsskal, 1775)
۲۰۰	۲-۱۵- شانک ماهیان - ماهی شانک (<i>Acanthopagrus bifasciatus</i> (Forsskal, 1775)
۲۱۵	۲-۱۶- شهری ماهیان - ماهی شعری (شهری) (<i>Lethrinus nebulosus</i> (Forsskal, 1775)
۲۴۵	۲-۱۸- شوریده ماهیان - ماهی شبه شوریده - مشکو لکه دار (<i>Nibea maculata</i> (Schneider, 1801)
۲۶۱	۲-۱۹- صافی ماهیان - ماهی صافی (خرگوش ماهی) (<i>Siganus javus</i> (Linnaeus, 1766)
۲۷۵	۲-۲۰- طوطی ماهیان - طوطی ماهی زرد پولک (<i>Scarus ghobban</i> (Forsskal, 1775)
۲۸۹	۲-۲۱- عروس ماهیان - ماهی عروس منقوط (<i>Drepane punctata</i> (Linnaeus, 1758)
	۲-۲۲- کفشک ماهیان تیز دندان، کفشک ماهیان راست رُخ، کفشک ماهیان چپ رُخ، ماهی کفشک تیز دندان
۳۰۳	 <i>Psettodes erumei</i> (Schneider, 1801)
۳۲۰	۲-۲۳- کوتر ماهیان - ماهی کوتر چشم درشت (<i>Sphyræna forsteri</i> (Cuvier, 1829)
۳۳۶	۲-۲۴- کوسه ماهیان - کوسه وحشی (<i>Isurus oxyrinchus</i> (Rafinesque, 1810)
۳۵۳	۲-۲۵- گربه ماهی (گلو ماهی) (<i>Arius dussumieri</i> (Valenciennes, 1840)

- ۳۶۸ *Alepes djedaba* (Forsskal, 1775) گیش ماهیان - گیش میگوی
- ۳۸۴ *Sepia pharaonis* ماهی مرکب - ماهی مرکب بیری
- ۴۰۱ *Argyrosomus hololepidotus* (Lacepede, 1802) شوریده ماهیان - میش ماهی معمولی
- ۴۱۶ *Epinephelus bleekeri* (Vaillant, 1877) هامور ماهیان - ماهیان هامور خال نارنجی
- ۴۳۱ *Trichiurus lepturus* (Linnaeus, 1758) یال اسبی ماهیان - یال اسبی سر بزرگ
- ۴۴۶ *Valamugil seheli* کفال ماهیان - ماهی کفال لکه آبی
- ۴۶۱ *Auxis thazard* (Lacepede, 1800) تون ماهیان - ماهی تون منقوش
- ۴۷۳ *Euthynnus affinis* (Cantor, 1849) تون ماهیان - ماهی زرده
- ۴۸۷ *Scomberoides commersonianus* (Lacepede, 1801) گیش ماهیان - ماهی نارم (هان بزرگ (ضله یا شیر بندر)
- ۵۰۱ *Rachycentron canadum* (Linnaeus, 1766) سوکلا ماهیان - سوکلا (سکن)
- ۵۱۵ *Scomberomorus commerson* (Lacepede, 1801) تون ماهیان - ماهی شیر
- ۵۲۹ *Trachurus lishu* شگ ماهیان - ماهی صبور
- ۵۴۰ *Scomberomorus guttatus* (Bloch & Schneider, 1801) تون ماهیان - ماهی قباد
- ۵۵۴ *Thunnus albacares* (Bonaterre, 1788) تون ماهیان - تون ماهی باله زرد (گیدر)
- ۵۶۵ *Makaira indica* (Cuvier, 1832) نیزه ماهیان - نیزه ماهی سیاه (مارلین)
- ۵۷۴ *Thunnus toggol* (Bleeker, 1851) تون ماهیان - هوور
- ۵۸۶ *Coryphaena hippurus* (Linnaeus, 1758) گالیت ماهیان - ماهی گالیت معمولی
- ۵۹۱ *Katsuwonus pelamis* (Linnaeus, 1758) تون ماهیان - هوور مسقطی
- ۶۰۱ *Lissanotus acuta* (Valenciennes, 1847) شگ ماهیان - ساردین رنگین کمان
- ۶۱۴ *Rastrelliger kanagurta* (Cuvier, 1817) تون ماهیان - ماهی طلال (ماکرل هندی)
- ۶۲۶ *Nematolosa nasus* (Bloch, 1795) شگ ماهیان - ماهی گواف رشته دار
- ۶۳۹ *Liza klunzingeri* (Day, 1888) کفال ماهیان - ماهی مید
- ۶۴۵ *Penaeus sp., Metapanaeus sp., Parapeneopsis sp.* پنائیده - میگو
- ۶۵۷ فصل ۳: نتیجه گیری